

УДК 338.433:330.342

Є. М. Кирилюк,

к. е. н., доцент, докторант,

ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

А. М. Прощаликіна,

к. е. н., доцент, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

БАЗОВІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Виявлено головні проблеми, що стримують розвиток аграрного ринку в Україні. Обґрунтовано необхідність розробки стратегії розвитку вітчизняного аграрного ринку. Визначено концептуальні моделі подальшого розвитку аграрного ринку України. Запропоновано підсистеми регулювання та пріоритетні заходи розвитку аграрного ринку.

Main problems that restrain agrarian market development in Ukraine are certain. The necessity of native agrarian market strategies development is reasonable. The conceptual models of further Ukrainian agrarian markets developments are distinguished. Adjusting subsystems and priority events of agrarian market development are offer.

Ключові слова: аграрний ринок, стратегія, організаційно-економічний механізм, модель розвитку, попит, пропозиція, ціноутворення, конкуренція, інфраструктура.

Key words: agrarian market, strategy, organizationally-economic mechanism, model of development, demand, suggestion, pricing, competition, infrastructure.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах одним із головних пріоритетів економічного розвитку країни є забезпечення ефективного функціонування аграрного ринку країни. Однак результатом реформування аграрного сектора в Україні стало значне зменшення ємності останнього, скорочення виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства. Аграрний ринок об'єктивно потребує державного регулювання через притаманні йому природні та економічні чинники нестійкості та високої соціальної значущості. При цьому потреба в координації економічних відносин на аграрному ринку з боку держави посилюється в умовах глобалізації.

Процеси, що супроводжують формування вітчизняного аграрного ринку, яскраво демонструють, що просте копіювання інститутів із систем економічного регулювання розвинених країн, без напрацювання ефективних механізмів їх функціонування, не сприяє розв'язанню існуючих проблем [1]. Їх формування повинне

здійснюватись з урахуванням особливостей сучасного стану вітчизняного сільського господарства, наявних стереотипів економічної поведінки, пріоритетів аграрної політики. Це завдання ускладнюється глибиною і тривалістю кризових явищ в АПК, наявністю глибоких міжгалузевих диспропорцій, а також специфічного інституційного середовища з розвинутими неформальними зв'язками. Тому розв'язання проблем, пов'язаних з розвитком і підвищенням ефективності функціонування аграрного ринку в Україні, повинно стати важливим пріоритетом наукових досліджень.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у розробку проблем формування та розвитку аграрного ринку в Україні зробили П. Гайдуцький, С. Дем'яненко, В. Зіновчук, Ю. Коваленко, І. Лукинов, М. Малік, В. Месель-Веселяк, І. Охріменко, П. Саблук, О. Шпичак [1—8] та ін.

Проте, аналіз функціонування системи регулювання аграрного ринку в Україні показує, що знайти оптимальне поєднання ринкових механізмів саморегулювання і державного втручання поки що не вдалося. Подальшого вдосконалення потребують механізми державного регулювання ринку, координації взаємовідносин між його суб'єктами, створення відповідної інфраструктури.

Метою статті є обґрунтування базових засад розробки стратегії розвитку аграрного ринку України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Україна завдяки своєму природно-ресурсному потенціалу має значні можливості для розвитку аграрного сектора і, відповідно, значної кількості суміжних галузей економіки. Як відзначено в проекті Концепції наукового забезпечення установами УААН розвитку галузей агропромислового комплексу України в 2011—2015 рр., 1 грн. вартості продукції, виробленої в сільському господарстві, забезпечує необхідні умови для виробництва продукції і надання послуг у суміжних галузях економіки на суму більше ніж 10 грн. [9]. Нині з розвитком біотехнологій, посиленням глобальної енергетичної та екологічної проблем у світі зростає роль та значення сільського господарства. Причому розвиток останнього значною мірою залежить від ефективності функціонування та державного регулювання аграрного ринку.

Особливістю функціонування вітчизняного аграрного ринку є багатосторонній характер загроз і ризиків, які необхідно враховувати при розробці стратегії його розвитку, що базується на здійсненні системних змін. Найбільш суттєвими з них є:

— негативний вплив на пропозицію сільськогосподарської продукції такого макроекономічного чинника, як монополізація ринку енергоресурсів та інших засобів виробництва промислового походження, яка супроводжується зростанням цін, що обмежує можливості значної частини сільгоспвиробників забезпечувати розширене відтворення, впроваджувати інноваційні проекти, здійснювати перехід до нових ресурсозберігаючих технологій і на цій основі реалізовувати модель прискореного економічного розвитку. В результаті склалась парадоксальна ситуація, коли великі площі земель сільськогосподарського призначення використовуються неефективно в умовах нераціонального харчування більшої частини населення і невиправдано великих обсягів імпорту окремих видів продуктів харчування;

— техніко-технологічне відставання масового сільськогосподарського виробництва, нерозвиненість інноваційної системи АПК, стагнація

сільськогосподарського машинобудування і машинобудування для харчової і переробної промисловості, а також сфери виробничого обслуговування аграрного сектора загалом — основних чинників зростання продуктивності праці й конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції та продовольства;

— низький рівень доходів населення, особливо сільського, збереження високої питомої ваги натурального господарства, що стримує розвиток ринкових відносин;

— посилення диференціації сільськогосподарських товаровиробників за рівнем доходів (з однієї сторони, великих агрохолдингів, з іншої — господарств населення, фермерських господарств, приватних сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарських виробничих кооперативів тощо), значна частина останніх знаходиться на межі банкрутства, що спричиняє скорочення виробництва, погіршення соціально-психологічного клімату на селі;

— відставання соціальної інфраструктури сільських територій від міської, а доходів зайнятих сільськогосподарською діяльністю — від їх рівня у працівників інших сфер економіки, падіння престижу селянської праці і, як наслідок, подальший відтік кваліфікованих кадрів, особливо молоді, зі сфери сільськогосподарської діяльності, алкоголізація значної частини сільського населення;

— відсутність розвинутого конкурентного середовища на аграрному ринку, наслідком чого є цінова дискримінація сільськогосподарських товаровиробників з боку постачальників необхідних ресурсів, переробних підприємств, посередницьких структур, що займаються закупівлею сільськогосподарської продукції;

— значний рівень стихійності та "тінізації" аграрного ринку;

— нерозвиненість інфраструктури аграрного ринку та складність доступу до неї сільськогосподарських товаровиробників, зростаюча його монополізація великими торговельними мережами, зростання імпорту сільськогосподарської продукції і продовольства в умовах лібералізації світової торгівлі;

— неефективність державної політики щодо створення умов для розвитку кооперативних та інших некомерційних об'єднань сільгоспвиробників у сферах заготівлі, переробки, реалізації продукції та фінансового і транспортного обслуговування товарних потоків;

— стагнація фондомісткої галузі тваринництва, особливо м'ясного напрямку, відсутність її ефективної державної підтримки, різке скорочення в структурі споживання населення яловичини й телятини. Для відновлення галузі необхідні величезні фінансові ресурси та певний часовий інтервал;

— низький рівень товарності важливих видів рослинницької продукції — низькими темпами розвивається товарне виробництво овочів, плодів та ягід;

— відсутність інформаційного забезпечення сільського населення в нових умовах господарювання.

Нерозвиненість ринкових інститутів, пересудом інститутів ринкової інфраструктури, які забезпечують мінімізацію трансакційних витрат, є однією з головних проблем розвитку вітчизняного аграрного ринку. Її наслідком є низький рівень товарності сільськогосподарської продукції, зростання цін на неї, недоступність вітчизняного продовольства для певної частини населення та збільшення обсягів її імпорту. Так, за рівня споживання овочів та баштанних продовольчих культур у 2010 р., що становив 89% від раціональної норми основними їх виробниками — господарствами населення — було продано на ринках, переробним та заготівельним організаціям всього лише 1132,1 т цієї продукції, а витрачено на корм — 1301,5 т (що при порівнянні складає 20% фонду її споживання населенням у 2010 р.). Аналогічно картоплі продано 1750,9 т, а витрачено на корм — 5583,3 т. (94% фонду споживання) [10, с. 50, 52]. Водночас вартість імпорту овочів та коренеплодів у 2010 р. перевищувала 1 млрд грн. [11, с. 69].

За рівня споживання у 2010 р. населенням України плодів, ягід та винограду, що становив 53% від раціональної норми, основними їх виробниками — господарствами населення — реалізовано лише 16% виробленої продукції (308 тис. тонн). Водночас витрачено на корм 51,9 тис. т цієї продукції, втрачено при зберіганні — 19,9 тис. т [10, с. 50, 52]. Виникає парадоксальна ситуація, коли значна частка виробленої продукції не доходить до кінцевого споживача, тобто в умовах значних обсягів виробництва овочів, плодів та ягід рівні їх споживання населенням далекі від раціональних норм.

Стосовно ринку тваринницької продукції, то й до того вкрай малий фонд споживання яловичини і телятини (447 тис. т) не покривається обсягами його вітчизняного виробництва (2010 р. — 428 тис. т), яке залишається збитковим. По свинині ця різниця була ще більш разючою: фонд споживання — 825 тис. т, виробництво — 631 тис. т; м'ясо птиці — відповідно 1066 і 954 тис. т [10, с. 34, 37]. Причому через відсутність ефективних інструментів державного регулювання (у сфері виробництва, зовнішньоекономічної діяльності тощо) та інші чинники перевищення попиту над вітчизняною пропозицією не сприяє покращенню ситуації у тваринництві (від'ємна різниця покривається за рахунок дешевого імпорту сумнівної якості). Так, за результатами 2011

р. у порівнянні з даними 2008 р. фізичні обсяги імпорту сирів усіх видів збільшились у 4,6 разів до 60,1 тис. т, масла вершкового — у 7,0 разів до 19,6 тис. т, молока та вершків згущених — у 42,1 разів до 13,2 тис. т [12]. Тобто корінь проблем лежить передусім саме в неефективності механізмів функціонування аграрного ринку та його інфраструктури.

Вихід аграрного сектора із кризового стану та удосконалення економічних відносин між суб'єктами аграрного ринку ускладнюються відсутністю розробки чіткої стратегії розвитку останнього та послідовної її реалізації за рахунок оптимального поєднання державного регулювання та ринкового саморегулювання. Стратегія розвитку вітчизняного аграрного ринку повинна стати невід'ємною складовою стратегії розвитку АПК та економіки країни загалом.

Напрацювання та наукове обґрунтування стратегії передбачає передусім визначення концептуальних засад її розробки та реалізації. Стратегія покликана визначити основні цілі та завдання, пріоритети і принципи розвитку аграрного ринку, економічні та організаційні механізми його забезпечення, а також прогноз соціально-економічних наслідків реалізації такої стратегії.

Головною метою розробки стратегії розвитку аграрного ринку України є гарантування продовольчої безпеки країни, задіяння її потенціалу як аграрної держави у вирішенні глобальних світових проблем (продовольчих, екологічних та енергетичних). Стратегія повинна враховувати, що розвиток аграрного ринку відбувається під впливом двох фундаментальних чинників:

1) використання ринкових механізмів, що формують систему економічних відносин між його суб'єктами і є підґрунтям для підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції;

2) удосконалення державної аграрної політики, покликаної вирішити комплекс проблем, пов'язаних з регулюванням та координацією економічних відносин на ринку, необхідністю здійснення інституціональних перетворень.

Необхідно відзначити, що в умовах специфічного інституційного середовища функціонування аграрного ринку України стратегія його розвитку та координації з боку держави повинна базуватись на принципах, які максимально виключають можливість корупції та рентоорієнтованої поведінки з боку чиновників — прозорість та зрозумілість алгоритмів стимулювання попиту та пропозиції, підтримки конкурентного середовища, розвитку інфраструктурних елементів, алгоритмів фінансування, рівна доступність суб'єктів ринку до застосовуваних державних інструментів, відповідність пропорцій фінансування визначеним пріоритетам.

З нашої точки зору, державне регулювання

аграрного ринку в Україні повинно базуватись на наступних основних принципах: 1) єдності економічних і соціальних цілей; 2) аграрного протекціонізму, який має два аспекти: перший — внутрішньоекономічний або пріоритетності розвитку сільського господарства — стосується взаємовідносин аграрного сектора з іншими сферами та галузями, другий — зовнішньоекономічний — пов'язаний з імпортом та експортом сільськогосподарської продукції; 3) еквівалентності — дотримання цінових міжгалузевих пропорцій, включаючи ціновий паритет для забезпечення нормативної доходності кожної зі сфер та галузей АПК; 4) пропорційності — підтримання найважливіших пропорцій ринкового середовища, співвідношення між обсягами попиту та пропозиції, товарною та грошовою масою; 5) дієвості — вибір найбільш дієвих організаційних форм регулювання економічних відносин на аграрному ринку; 6) принцип програмного регулювання попиту та пропозиції; програми являють собою, поперше, методи впливу на конкуренцію і тим самим пом'якшують негативні наслідки стихійного ціноутворення; по-друге, дозволяють ефективно узгоджувати інтереси, механізми та інструменти регулювання.

До пріоритетів розвитку аграрного ринку, перш за все, доцільно віднести:

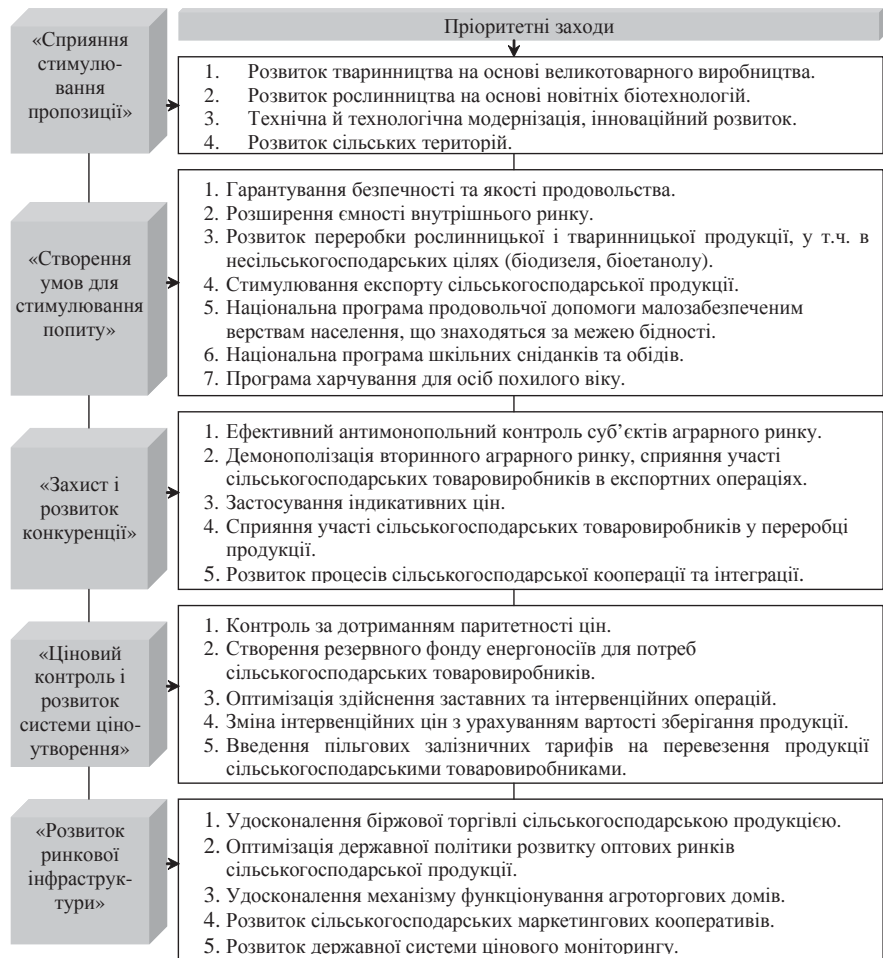
— зростання ємності внутрішнього ринку та його насичення продукцією вітчизняного виробництва;

— контроль за якістю продукції в усіх ланках просування продукції від виробника до кінцевого споживача, екологічна безпека сільськогосподарської продукції і продовольства;

— підвищення конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції;

— підвищення ефективності та оптимізація механізмів регулювання і координації діяльності суб'єктів аграрного ринку;

— удосконалення механізмів ціноутворення та розвиток інфраструктури аграрного ринку; інформаційне забезпечення суб'єктів аграрного ринку, створення загальнодержавної маркетингової інформаційної системи;

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм забезпечення комплексного розвитку аграрного ринку

Джерело: сформовано автором.

— стимулювання виробництва та споживання тих базових видів сільськогосподарської продукції та продовольства, потреби у яких ще далекі від насичення (стимулювання не лише пропозиції окремих товарів, але й платоспроможного попиту); розвитку ринку тваринницької продукції та тваринництва загалом як системоутворювальної галузі з високою часткою доданої вартості;

— зростання пропозиції сільськогосподарської продукції на основі розвитку великотоварного виробництва;

— підвищення доходів сільськогосподарських товаровиробників як умова переходу до інноваційної моделі розвитку АПК та насичення аграрного ринку вітчизняною продукцією;

— нарощування експорту сільськогосподарської продукції та продовольства з високою часткою доданої вартості у міру насичення ними внутрішнього ринку.

На сучасному етапі розвитку аграрного ринку не забезпечується комплексність процесів його регулювання, яка повинна бути направлена на формування конкурентоспроможних струк-

тур, що в умовах циклічних, кон'юнктурних коливань є вирішальним чинником успішного функціонування як господарюючих суб'єктів, так і аграрного ринку загалом. Під комплексним регулюванням аграрного ринку мається на увазі сукупність взаємодіючих механізмів та інструментів, які визначають розвиток цього ринку, впливаючи на попит, пропозицію, ціну та конкуренцію.

Організаційно-економічний механізм реалізації моделі розвитку аграрного ринку на основі системних змін, ефективного впливу на всі ключові його елементи повинен включати такі підсистеми: створення умов для стимулювання попиту, сприяння стимулюванню пропозиції, захист і розвиток конкуренції, ціновий контроль і регулювання, розвиток ринкової інфраструктури (рис. 1).

Підсистеми регулювання та пріоритетні заходи в рамках запропонованого організаційно-економічного механізму розвитку аграрного ринку виконують певні функції завдяки конкретним заходам, за допомогою певних інструментів (регуляторів). Ефективність та узгодженість їх функціонування в кінцевому випадку і визначає ефективність та дієвість організаційно-економічного механізму загалом. Вказаний механізм передбачає реалізацію системи заходів, які охоплюють усі фази процесу відтворення (виробництво — розподіл — обмін — споживання) та основні елементи аграрного ринку, згрупованих у п'ять основних напрямів.

Необхідно підкреслити, що застосування інструментів державного регулювання має здійснюватись для впливу на вказані ключові ланки й сегменти аграрного ринку, які є критичними, уникаючи необгрунтованого втручання в його функціонування загалом. Необхідне комплексне застосування інструментів для створення синергетичного ефекту впливу на попит, пропозицію, конкурентну ситуацію тощо. Доступ до відзначених інструментів на рівних умовах повинні мати усі ключові суб'єкти аграрного ринку — сільськогосподарські товаровиробники.

Визначення завдань і пріоритетів розвитку аграрного ринку базується на розумінні можливих варіантів і напрямів такого розвитку, його зовнішніх та внутрішніх чинників, у тому числі механізмів координації з боку держави. Загалом на основі існуючих наукових напрацювань [6] потрібно виділити наступні концептуальні моделі подальшого розвитку аграрного ринку.

1. Розвиток на основі ситуаційного реагування — концентрації зусиль та ресурсів на вирішенні поточних проблем. Це консервативний шлях, орієнтований на підтримку та збереження існуючої системи організації та функціонування аграрного ринку. Реалізація рішень відбу-

вається в рамках існуючої нормативно-правової бази, з пристосуванням до ситуації, що складається в інших галузях народного господарства та на інших ринках. Перевагою цієї моделі є простота та зручність у прийнятті рішень.

Проте, за такого варіанта можуть виникати вірогідні проблеми та ризики:

- низька ефективність результатів, оскільки розв'язання одних проблем без урахування всієї системи зв'язків з іншими ринками, галузями породжує нові проблеми;

- постійне існування потреби державного втручання в кожен сегмент ринку;

- "тушіння пожеж" — підґрунтя для корупції. Оскільки чиновники в ручному режимі намагаються розв'язати існуючі проблеми, виникають усі підстави для їх рентоорієнтованої поведінки;

- майже відсутні перспективи значного підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку.

2. Розвиток на основі ситуаційного реформування — розв'язання поточних проблем шляхом реформування проблемних ланок чи сегментів з боку пропозиції чи попиту. Це — шлях фрагментарних реформ, зорієнтований на функціонування аграрного ринку в існуючій системі міжгалузевих, внутрішньогалузевих зв'язків. Зміни спрямовані на пристосування до існуючої системи відносин та ситуації, що складається в інших галузях народного господарства та на інших ринках. Перевагою цієї моделі є можливість уникнення міжгалузевих конфліктів, для вирішення яких у більшості випадків потрібні непопулярні рішення. Проте вірогідні наступні проблемні аспекти та ризики:

- велика залежність суті та характеру змін від інтересів інших галузей та існуючих відгалужень державної політики;

- непередбачуваність впливу реформ на інші ланки чи сегменти аграрного ринку (конкурентну ситуацію, поведінку споживачів тощо); звідси — великий ризик необхідності й надалі "гасити пожежі", спровоковані реформами;

- обмежені можливості оптимізації фінансових, організаційних ресурсів, що спрямовуються на локальні реформи;

- внаслідок відсутності системного бачення проблеми виникають спокуси надмірного фінансування окремих, половинчастих заходів, відповідно збільшується ризик корупції; локальні реформи майже неможливо зробити прозорими.

3. Розвиток на основі здійснення системних змін. Аграрний ринок являє собою не тільки сферу товарного обміну чи безпосередньої взаємодії попиту і пропозиції, як це прийнято спрощено трактувати, а й поєднання процесів виробництва та споживання. Він має властивості системи, що знаходиться у стані безперервного розвитку в ієрархії надсистем (аграрних, рентних, еконо-

мічних, суспільних відносин). Відповідно і зміни повинні стосуватись елементів на зв'язків надсистем (суміжні ринки та галузі народного господарства, різні напрями державної політики та система державного управління загалом, зовнішньоекономічна діяльність тощо). Необхідно вказати на вірогідні ризики реалізації вказаної моделі:

— реалізація моделі потребує переосмислення всієї парадигми розвитку країни, місця та ролі в ній сільського господарства, що є проблематичним, по-перше, внаслідок існування впливових фінансово-промислових груп та успішного лобювання їх інтересів у владних структурах; по-друге, за рахунок аграрної галузі багато в чому досягаються певні макроекономічні пропорції — насамперед прийнятний рівень інфляції;

— застосування в урізаному, фрагментарному вигляді внаслідок впливу суб'єктивних чинників (нездатність системного сприйняття проблеми, намагання бюрократії зберегти підґрунтя для корупції, небажання змін тощо);

— застосування в урізаному, фрагментарному вигляді або непослідовності у здійсненні системних змін під приводом недостатності коштів державного бюджету, відсутності інших ресурсів;

— реалізація моделі потребуватиме нової якості управління, заснованого не на адміністративних методах, а на уміннях точно та якісно застосовувати інструменти стимулювання попиту та пропозиції, удосконалення механізму ціноутворення, оптимізації конкурентної ситуації на ринку; глибокого професійного моніторингу ходу змін в усьому діапазоні суб'єктів аграрного ринку, включаючи споживачів.

Слід відзначити, що розвиток аграрного ринку може відбуватись за одним із двох варіантів: інерційному (на основі реалізації однієї з двох перших концептуальних моделей) та прискореному, або інноваційному (на основі третьої концептуальної моделі). При інерційному варіанті у переважній більшості зберігаються діючі економічні механізми, сформовані розміри державної підтримки, інвестиційні можливості та темпи зростання виробництва й споживання сільськогосподарської продукції та продовольства. Різниця між вказаними варіантами полягає в обсягах і напрямках інвестицій, державної підтримки розвитку аграрного ринку, прозорості регуляторних механізмів, рівні конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та світовому ринках, соціальному стані сільського населення.

Очевидно, що доцільною є реалізація третьої моделі розвитку аграрного ринку — на основі системних змін. Ця модель у своїй основі передбачає необхідність формування нового образу май-

бутнього розвитку аграрного ринку, пріоритету наукоємного АПК і сільського господарства в економіці країни, забезпечення високих доходів, зайнятих у сільськогосподарському виробництві. Розвиток аграрного ринку та сільськогосподарського виробництва має стати одним із найважливіших пріоритетів державної політики й підґрунтям виходу економіки країни з кризового стану, вирішення соціально-економічних проблем.

Фінансування є одним з найбільш важливих інструментів реалізації комплексної стратегії розвитку аграрного ринку. Від того, як організоване фінансування, залежить ефективність впливу держави на ключові параметри розвитку в моделі системних змін. Пропорції в забезпеченні фінансування розвитку сільськогосподарського виробництва та аграрного ринку за рахунок загального та меш надійних спеціального та стабілізаційного фонду є практичним підтвердженням державою місця та ролі, яке вона відводить аграрній сфері. У 2012 р. із загального фонду на фінансову підтримку заходів у агропромисловому комплексі передбачено виділення мізерної суми — 822,4 млн грн., у т.ч. на розвиток тваринництва — лише 51,1 млн грн. (причому 36% від цієї суми — 300 млн грн. — спрямовано на виплату субсидії для пересіву у 2012 р. озимих зернових культур) [13]. Хоча реалізація пріоритетних напрямів стратегії розвитку аграрного ринку повинна забезпечуватись першочергово коштами загального фонду, потім — спеціального й стабілізаційного.

Також необхідно відзначити певну неефективність витрачання коштів загального фонду держбюджету. Так, на 2012 р. на здешевлення кредитів та компенсацію лізингових платежів виділено 206,4 млн грн. (25% витрат, що фінансуються із загального фонду за програмою 2801180 "Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі") [13]. Проте здешевлення кредитів та лізингових платежів сприяє підвищенню прибутків передусім фінансово-кредитних установ і лізингових компаній. Чим більше держава здешевлює кредити для виробників, тим більшою стає спокуса підвищувати кредитні ставки. Система, в якій банки отримують більші прибутки, ніж виробники, приречена на деградацію і самознищення (про що засвідчила фінансово-економічна криза 2008—2009 рр.). Держава має створити для сільськогосподарських товаровиробників як основних суб'єктів аграрного ринку альтернативні фінансові інституції (аграрний банк, земельний банк тощо), які забезпечили б такі умови поворотного фінансування, при яких кошти, виділені державою, максимально працювали в інтересах перших. Систематичне безповоротне витрачання коштів, яким є компенсація кредитних ставок і лізингових платежів приват-

ним лізинговим компаніям, має бути мінімізована.

Переосмислення пріоритетів і пропорцій спрямування фінансових ресурсів має відбуватися на основі постійного моніторингу змін на певних ринках та темпів цих змін, аналізу ефективності дії державних інструментів у взаємозв'язку з впровадженням змін в інших суміжних сферах, галузях, системі забезпечення розвитку АПК загалом.

Таким чином, реалізація запропонованої нами стратегії розвитку аграрного ринку України дозволить отримати такі результати: 1) збільшення економічної та фізичної доступності повноцінного та здорового харчування для всіх груп населення; 2) отримання рівноцінного, справедливого доходу усіма суб'єктами економічних відносин на аграрному ринку; 3) підвищення конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції на національному і світовому ринках на основі модернізації та переходу до інноваційної моделі розвитку АПК, прискореного освоєння сучасних досягнень науки й техніки, що дозволить підвищувати продуктивність праці, знижувати ресурсоемність виробництва продукції; 4) найбільш раціональне з позиції затрат просування продукції від сільськогосподарських товаровиробників до кінцевих споживачів (на основі мінімального витрачання матеріально-технічних та фінансових ресурсів).

ВИСНОВКИ

Розвиток аграрного ринку в Україні стримується через нормативно-правові, організаційно-економічні, технологічні та соціальні причини. Державне регулювання аграрного ринку не стимулює створення сприятливого середовища господарювання, стримує розвиток раціональних відносин між суб'єктами ринку. Збалансованості розвитку вітчизняного агроринку можна досягти тільки шляхом створення ефективної стратегії його розвитку. При цьому основними важелями державного регулювання має стати підтримка платоспроможного попиту споживачів продукції АПК, створення системи стимулювання сільськогосподарського виробництва, захист і розвиток конкуренції, ціновий контроль і розвиток системи ціноутворення, розвиток інфраструктури аграрного ринку.

Тому подальшого дослідження потребують питання, пов'язані з формуванням регіональної збалансованості аграрного ринку, розвитком окремих його сегментів, розширенням джерел фінансової підтримки АПК.

Література:

1. Дем'яненко С.І. Засади та тенденції розвитку аграрної політики України в контексті

європейської інтеграції / С.І. Дем'яненко // Економіка та управління АПК: зб. наук. пр. — Біла Церква, 2009. — Вип. 1 (66). — 126 с.

2. Аграрна реформа в Україні / П. Гайдуцький [та ін.]; ред. П. Гайдуцький. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2005. — 424 с.

3. Региональные аспекты аграрных преобразований: политика, реструктуризация, рыночная адаптация / Ред. П. Тиллак, В. Зиновчук. — Halle (Saale): Institut für Agrarentwicklung in Mittel- und Osteuropa, 2003. — 234 с.

4. Коваленко Ю.С. Аграрний ринок в Україні: організація та управління. — К.: ІАЕ УААН, 1998. — 56 с.

5. Охріменко І.В. Місце держави в регулюванні аграрного ринку України / І.В. Охріменко // Економіка і держава. — 2011. — № 4. — С. 14—16.

6. Охріменко І.В. Аналіз аграрного ринку на основі модельних підходів / І.В. Охріменко // Інвестиції: практика та досвід. — 2011. — № 6. — С. 29—32.

7. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практ. посібник) / [П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Шпичак та ін.]. За ред. П.Т. Саблука. — К.: ІАЕ УААН, 2000. — 556 с.

8. Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків України / [О. Шпичак, П. Саблук, З. Ніколаєва та ін.]; О.М. Шпичак (ред.). — К.: ІАЕ УААН, 2000. — 585 с.

9. Концепція комплексної державної програми реформ та розвитку сільського господарства України [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/page/?10461>.

10. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: Статистичний збірник 2010 / За ред. Ю.М. Остапчука. — К.: Державна служба статистики України, 2011. — 54 с.

11. Сільське господарство України за 2010 рік: Статистичний збірник / За ред. Ю.М. Остапчука. — К.: Державна служба статистики України, 2011. — 384 с.

12. Державна служба статистики України — офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

13. Про розподіл коштів, передбачених у 2012 році Міністерству аграрної політики та продовольства у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2012 р. № 247-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/247-2012-%D1%80>.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2012 р.